

6. Колонькова О.О. Виховання у старшокласників ціннісного ставлення до природи. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2003. – 21 с.
7. Крюкова О.В. Формування екологічно доцільної поведінки молодших школярів. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2005. – 20 с.
8. Лазебна О.М. Формування активної екологічної позиції підлітків. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2004. – 20 с.
9. Маршицька В.В. Сутнісні характеристики екологічної компетентності учнів початкової школи // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – Зб. наук. пр. – Вип.8. – Кн. 2. – К., – 2005. – С. 20–24.
10. Пруцакова О.Л. Формування основ екологічної культури учнів 5–8 класів засобами дидактичної гри. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2002. – 19 с.
11. Шмалей С.В. Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-наукового циклу. Автореф. дис. ... докт.пед.наук. – К., 2005. – 44 с.
12. Шишов С.Е., Кальней В.А. Школа: мониторинг качества образования. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 320 с.

УДК 371.24

Разлівінських Ю.Ю.

ДУХОВНА СПАДЩИНА ДАВНЬОГО КИТАЮ У КОНТЕКСТІ ТРАДИЦІЙНОГО УКРАЇНСЬКОГО ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядаються актуальні проблеми виховання моральних якостей особистості у сучасному суспільстві з нестандартної позиції: крізь призму духовної спадщини філософських учень давнього Китаю.

The article focuses on pressing problems of education of the personality's moral qualities in the present society from the non-standard position: in the light of cultural legacy of the ancient China's philosophical studies. The address to the pedagogical traditions of the ancient civilizations and also the revival of our own national peculiarities of education open some new peculiarities and possibilities of the raising of modern society's cultural and moral level.

Звертання до педагогічних традицій давніх цивілізацій, а також відродження власних національних особливостей виховання відкриває нові перспективи і можливості підвищення духовно-морального рівня сучасного суспільства. Духовні цінності та культурні традиції давнього Китаю характеризуються багатомілітичною історією їх розвитку. Звертання до них обумовлене тим, що досягнення культур та особливо філософської думки Сходу є самостійним та самоцінним феноменом, а їх історичний розвиток проходив особливим, специфічним, відмінним від європейського шляхом розвитку в рамках соціально-економічної структури, що здавна склалася і дуже повільно змінювалася.

Загальність східної філософії полягає в особливих кардинальних філософських установах, для яких характерні зближення мікро і макросвіту, матеріального й ідеального, теорії та практики. Специфіка першооснови мислення лежить в основі заклику до гармонійного злиття людини з універсумом, досягнення якого є метою ряду вчень. Крім того, усі філософські проблеми розглядаються крізь призму людини, і навпаки – побут, повсякденне життя пройняте філософічністю. Особливої уваги набувають взаємопов'язані між собою проблеми гармонійного існування людини у світі та суспільстві, виховання її поведінки, соціальної етики, політичної адміністрації – усі ці питання знаходяться в центрі розглядання давньокитайських філософських шкіл конфуціанства та даосизму.

Саме тому за мету поставлено розглянути проблеми виховання моральності з точки зору філософії стародавнього Китаю, виокремити найхарактерніші для них риси, порівняти з європейською традицією.

Повернення до рідних традицій у вихованні та звертання до культурної спадщини інших народів може стати свіжим ковтком повітря у галузі виховання, розширюючи кругозір учнів, викликаючи їх цікавість та примушуючи замислитися над вічними проблемами.

Мета конфуціанського учення – показати, як повинна поводитися людина в різних ситуаціях, тобто конфуціанство має яскраво виражену практичну спрямованість, а теоретичний аспект є підлеглим: обґрунтування вічності і незмінності відносин між людьми і правил поведінки, що рекомендуються. Досить ознайомитися з добутом “Лунь-юй” (Бесіди і висловлення) [3], який усі дослідники вважають найбільш достовірним вираженням поглядів Конфуція, щоб переконатися, що для нього немає філософської проблеми людини, а є набір практичних порад, що подає вчитель (цзи) Кун.

За думкою відомого китаєзнавця Алексеєва В.М., “Конфуцій був першим великим педагогом Китаю не тільки з хронологічної точки зору, але і по значущості внеску, що він вклав у розвиток освіти та педагогічної думки Китаю” [1: 301–302]. Нащадок Конфуція в 77-м поколінні, професор Кун Течен, що проживає на Тайвані, пише: “Педагогічне учення Конфуція ґрунтувалося на найдавнішій традиції і проклало шлях для майбутніх поколінь. Воно займає важливе місце не тільки в китайській інтелектуальній історії, але й в історії людства, у світі в цілому” [4: 1].

Світоглядну основу вчення про людину Конфуцій не обговорює. Кун-цзи пропонує свої рекомендації, виходячи з традиційних китайських поглядів на устрій світу. З контексту його висловлень стає зрозуміло, що людину він розглядає як особливий предмет природи, що підкоряється їй, але й такий, що вміє їй протистояти. Це пояснюється середнім положенням людини щодо Неба і Землі: з одного боку, людина вписується у світобудову, складаючи з нею єдине ціле і виступаючи сполучною ланкою між Небом і Землею, а з іншого боку – людина займає у світобудові унікальне місце, що дозволяє їй співвіднести себе як з Небом, так і з Землею. Взагалі Конфуцій волів не займатися питаннями світобудови і світогляду, зокрема, відмовлявся висловлюватися про духів, зосередившись на вченні про правильну поведінку відносин між людьми.

Конфуцій чітко розмежує осіб, що мають різний соціальний статус залежно від моральних якостей, яким він приписує надлюдське, всесвітнє значення і тим самим затверджує неминучість і непорушність соціального розшарування. На його думку, небо стежить за справедливістю на землі, стоїть на стражі соціальної нерівності.

Моральні якості (знання) складають 5 взаємозалежних начал або постійностей: “жень” – гуманність, людинолюбство; “синь” – щирість, прямота, довіра; “ї” – обов’язок, справедливість; “чи” – ритуал, етикет; “чжи” – розум, знання.

Основа людинолюбства – “жень” – “шанобливість до батьків і поважність до старших братів”, “взаємність” чи “турбота про людей” – основна заповідь конфуціанства.

Конфуцій звертається до довіри (Синь) як до політичної і моральної категорії. “Керуючи царством, що має 1000 бойових колісниць, варто серйозно відноситися до справи і спиратися на довіру, дотримуватися економії у витратах і піклуватися про людей; використовувати народ у відповідний час” [3: 6]. Ідею довіри він проводить крізь усе своє учення.

Усі ці знання спираються на знання в конфуціанському смислі. Маються на увазі не теоретичні знання, а знання правил поведінки з обов’язковим застосуванням їх на практиці. Конфуціанське учення про знання підлегло соціальній проблематиці. Знати – “значить знати людей” [3: 12]. Розумною і навіть далекоглядною людиною Конфуцій вважає того, “на кого не діють ні наклепи, що повільно всмоктуються, ні жалоби на кровні образи” [3: 98]. Учитель допускав уроджене знання. Але воно зустрічається рідко: “Ті, хто мають уроджене знання, стоять вище всіх, а за ними слідує ті, хто отримав знання завдяки ученню; наступні за ними – це ті, хто навчаються, незважаючи на свою нетямущість; ті, хто не тямить і не вчаться складають найнижчий клас” [3: 147]. Навчання в Конфуція повинне обов’язково доповнюватися міркуванням. Звідси випливає, що Конфуцій не вимагав необміркованого заучування давніх текстів. Хоча в конфуціанстві авторитет мудреців стародавності і

викладеного ними учення був завжди високий, на перший план виходить правильна поведінка, а не знання саме по собі. Цінність знання в тім, щоб сприяти правильній поведінці.

Застосовуються конфуціанські знання за правилами етикету, без яких їхнє використання не буде “правильним”, а людська поведінка виявиться нерегульованою. Задача відтворення норм покладається на саму людину: “Стримувати себе, для того щоб в усьому відповідати вимогам ритуалу, – це і є людинолюбство... Здійснення людинолюбства залежить від самої людини, хіба воно залежить від інших людей?” [3: 128]. Так гуманність зв'язується з ритуалом, причому людина повинна прикласти певні зусилля, щоб перебороти себе, включитися в систему відносин, регульованих правилами етикету, і досягти того, щоб далі виявляти себе щонайкраще без додаткових зусиль, тобто стати “шляхетним чоловіком” (Цзюнь-цзи).

Усе це вказує на необхідність виховання, що передбачає діяльну участь у ньому самої людини, її прагнення стати вихованою. Але це не означає відмовлення від відповідальності. Скоріше мова йде про урівноваженість того й іншого, тому що природність забезпечує прояв щирості: “Після того як вихованість і природність у людині врівноважать одне одного, вона стає шляхетним чоловіком” [3: 36].

Отже, основні ідеї конфуціанства, спільні за змістом з традиційними українськими: шанування батьків; виконання соціального обов'язку; патріотизм; шанування старовини; необхідність освіченості народу; доброчесність; гуманність “вміння дивитися на інших як на самого себе – от що можна назвати мистецтвом гуманізму” [3: 73]; людинолюбство; довіра; необхідність виховання людини; прямота і чесність у відносинах; єдність слова і діла.

Нетрадиційна для української культури ідея конфуціанства, що можна було б взяти на озброєння: практична спрямованість виховання на етику – правильну поведінку людини.

Даосизм виник у стародавньому Китаї практично майже одночасно з ученням Конфуція у виді самостійної філософської доктрини. Засновником філософії даосів визнається філософ Лао-Цзи, що сучасними дослідниками вважається фігурою легендарною, тому що про нього немає достовірних історичних і біографічних зведень. Відповідно до легенди, він пішов з Китаю, але погодився залишити доглядачу прикордонної застави свій твір Дао-де-цзин (IV-III століття до н.е.). У цьому трактаті викладаються основи даосизму, філософія Лао-Цзи.

Учення даосизму також пов'язане з проблемою правильної поведінки людини у світі, що її оточує. Але завдяки своїй специфіці, даосизм більш широко розглядає питання виховання людини, не даючи окремих правил, спонукань чи безпосередніх керувань до дії. Вся загальна сфера понять, що торкається людини, природи, світу, його порядку розглядається крізь призму Дао, яке в історії китайської філософської думки є найбільш універсальним і всеосяжним. Це поняття є ідейним стрижнем не тільки всієї натурфілософії й онтології, але багато в чому соціології, етики, медицини, астрології традиційного Китаю. Дао як споконвічна верховна загальність, як великий закон природи і першопричина всього сущого, як вища абсолютна реальність (Єдине), з гігантського шляху-потoku якого народжується феноменальний світ, щоб, зрештою піти туди ж і потім з'явитися знову, але вже оновленим, протягом тисячоріч сприймалося в Китаї як генеральна норма буття. Людина, що сповідає Дао, не буде використовувати силу, тому що сила руйнує її високі цілі. “Хто слугує правителю народу посередництвом Дао, не підкорює інші країни за допомогою військ, тому що це може повернутися проти нього... Майстерний полководець перемагає і на цьому зупиняється, і не осмілюється здійснювати насилля” [2: 18]. Людина, що намагається зробити світ таким, яким вона хоче його бачити, наносить шкоду і собі, й іншим. Той, хто вперто прагне домогтися чогось, занурюється у свої власні зусилля – просто втрачає цінність того, що шукає. У такий спосіб він руйнує свій ідеал, знищує мету і терпить повний крах.

Візьмемо, наприклад, ставок із брудною водою. Скільки не мішай у ньому воду, вона чистіше не стане. Але якщо залишити його в спокої, він очиститься сам по собі. Те ж саме і з людьми, і з народами. Особливо це варто розуміти правителям. Лао-Цзи якось сказав, що

керувати людьми необхідно так само, як готувати дрібну рибку: тобто обережно. Якщо її занадто довго жарити чи занадто багато мішати, то вона або розкришиться, або стане несмачною. Що ж стосується людей, що воліють учити інших, їм варто засвоїти цю думку. Той, хто думає, що знає багато про інших, може вважати себе мудрим. Але тільки той, хто знає себе, володіє істиною і величчю: “Той, хто знає людей – розсудливий. Той, хто знає себе – просвічений. Той, хто перемагає людей – сильний. Той, хто перемагає себе – могутній” [2: 19].

Людина Дао.

Вона обережна, як той, хто перетинає ріку узимку.

Вона нерішуча, як той, хто побоюється своїх сусідів.

Вона скромна, як той, хто прийшов у гості.

Вона податлива, як лід, що от-от почне танути.

Ранні даосисти безстрашно дивилися в обличчя труднощам повсякденного життя в цьому світі. Вони знали, що повинні й у житті дотримуватись тієї ж філософії, що й у думках. Вони вирішили, що існують три речі – три скарби, як вони їх назвали, – які є вищими наставниками людини Дао. Це любов, помірність і смиренність. Любячи, можна бути хоробрим; будучи помірним, можна бути забезпеченим; не намагаючись виділитися в цьому світі, можна керувати всіма начальниками.

Ідейні позиції даосизму у дечому перегукуються з християнською мораллю: помірність; смиренність; ставлення з любов'ю до всіх людей без винятку; взаємодопомога.

Прислухання до природного в собі, невикористання насилля та ставлення до всього світу з довірою – ось принципи даоського учення, що зацікавили нас своєю самоцінністю.

У сучасному техногенному суспільстві з його зростаючими темпами життя, інтеграцією та глобалізацією, що призводять до підміни традицій сурогатом західної поп культури, спостерігається стрімке падіння моральності. Перед людством постає складне, але дуже важливе завдання – запобігти духовній катастрофи. Ефективність використання в етичному вихованні досвіду минулих поколінь перевірена часом і виступає гарантом відродження моральних цінностей.

Звичайно, не можна сліпо наслідувати канони давньокитайських філософських шкіл у сучасній практиці виховання, необхідно враховувати і ментальні риси вихованців, і відстань епох, і різність культурних традицій.

Але, на нашу думку, їх вивчення з метою подальшого використання на ґрунті української національної традиції, яка здавна відрізнялася етичністю та моральністю, було б досить перспективним та могло б дати позитивні результати.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеев В.М. В старом Китае. – М., 1958. – 576 с.
2. Дао: гармония мира. – М.: Изд-во Эксмо, Харьков: Изд-во Фолио, 2002. – 864 с.
3. Конфуций. Суждения и беседы. – С.-Пб.: ООО “СЗКЭО “Кристалл”, 2004. – 192 с.
4. Кун Течэн. Конфуций, его жизнь, идеи и влияние. – Тайбэй, 1991. – 346 с.
5. Переломов Л.С. Конфуций: жизнь, учение, судьба. – М.: “Наука”, 1993. – 242 с.

УДК 37.036

Терешенко Н.В.

БАЛЬНА ХОРЕОГРАФІЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ ЯК ЗАСІБ ГАРМОНІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИ

У статті визначається місце та значення бальної хореографії в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи та її вплив на фізичний розвиток та здоров'я дитини, засвоєння навичок культурної поведінки та норм моралі. Розкривається вплив бальної хореографії на художньо-естетичну освіченість учнів загальноосвітньої школи через